

Rainer Vakra
Keskkonnaamet
info@keskkonnaamet.ee

Teie 05.04.2024

nr DM-115314-5

Meie: kuupäev digiallkirjas nr 1-12/457-3

**Arvamus Wooluvabrik OÜ-le veeloa
andmisest keeldumise otsuse eelnõu kohta**

Austatud Keskkonnaameti peadirektor

Täname võimaluse eest esitada Linnamäe hüdroelektrijaama paisu puudutavas küsimuses Kultuuriministeeriumi ja Muinsuskaitseameti seisukohad.

Kultuur, loodus ning Põhiseadusega kaitstavad omandiõigus ja ettevõtlusvabadus on kõik olulised. Paratamatult võib tekkida erinevate väärtuste ja huvide kollisioon ning vajadus leida nende õiglast tasakaalu. Praegu nii ongi. Seejuures on kollisioonis üheltpoolt vähenev ja kaduv kultuuripärand (Eestis on järel vaid kolm viimast rohkem kui saja-aastast töötavat suure kultuuriväärtusega hüdroelektrijaama (HEJ) koos paisudega: Linnamäe, Kunda ja Tudulinna; neile lisandub üks ja ainus vee jõul töötav veski Hellenurmes) ning ajas paranenud lõhede jt kalade seisukord (kui 2008. aastal oli lõhejõgedel 5000 lõhe laskujat, siis 2023. aastal oli neid 33 600¹).

Aja jooksul on juba püütud leida kultuuripärandi ja looduse erinevate avalike huvide õiglast tasakaalu ning tehtud kompromisse, seda looduse kasuks (17-st kalajõel asuvast kultuuriväärtuslikust paisust on mälestiste seisundit muutes loodud kaladele läbipääs lausa 14-le). Järel vaid kolm haruldast ja viimast kultuuriväärtuslikku töötavat HEJ koos paisuga. Nende väärtus on seetõttu väga suur, mistõttu on põhjendatud teha seekord kompromiss kultuuriväärtuse kasuks. Nii ongi Vabariigi Valitsus 03.06.2022 otsustanud.

Praeguse juhtumi kontekst on seega üksiku erandi tegemine Põhiseaduse järku olulisel kultuuriväärtuslikul kaalutlusel.

Tutvusime veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõuga ning leiame, et selles on nii põhimõttelist laadi, õiguslikke kui ka sisulisi ebatäpsuseid ja puuduseid.

Otsuse eelnõu probleem seisneb asjaolus, et on mõeldud üksnes veeloa andmise/andmisest keeldumise kontekstile. See aga ei ole ju eesmärgipärane peamise küsimuse lahendamiseks - kas ja kuidas saavutada kalade liikumine Jägala jões nii, et üks suure kultuuriväärtusega, omas liigis ainulaadne ja üksik veel alles olev mälestis ei hävi. Otsusega veekasutusluba mitte anda ei kaasneks mitte ühtegi tegevust kalade paremaks liikumiseks. Kalade senisest parem liikumine jõel sõltub sellest, kas ja kuidas on õiguslikult ja tehniliselt võimalik teha paisul selleks vajalikke töid. Küllap järgneks nende võimaluste otsimine pärast veeloa kohta otsuse tegemist uues menetluses.

¹ „EESTI KALANDUSSEKTORI RIIKLIKU TÖÖKAVA TÄITMINE 2024. AASTAL“, Tartu Ülikool, Eesti Mereinstituut, lk 59.

<https://kliiministerium.ee/media/9323/download>

Kui selle tulemusel aga selgub, et muinsuskaitse vm nõuete tõttu pole võimalik kalapääse luua (aga on võimalikud asendustegevused mujal), osutuks praeguse otsuse eelnõu keelduv lahendus sisutuks, ebaotstarbekaks, ebaõigeks ja omaniku jaoks ebaõiglaseks. Teatavasti võib paisu oluliselt mõjutavaid töid teha üksnes Muinsuskaitseameti loal, kes on sarnaselt Keskkonnaametiga seotud Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 Natura 2000 erandi otsusega.

Eraisikut ehk veeloa taotlejat ei tohi panna olukorda, kus üks riigiasutus kohustab teda tegevuseks, mida teine keelab. Põhiseaduse § 11 proportsionaalsuse põhimõtte nõuab riigilt, et mh omandit ja ettevõtlusvabadust võib piirata minimaalselt õigustatud ulatuses ning vaid siis, kui selleks on õiguspärane eesmärk. Seda peab riik austama ja arvestama. Riik on tervik ning omanikul on õigus saada riigilt ühe tervikotsuse, milles on kogumis arvestatud kõikide oluliste huvidega. Omaniku jaoks on Keskkonnaamet ja Muinsuskaitseamet justkui ühe riigiorgani kaks osakonda, kes omavahel arutavad, kuid riigi otsus on lõppeks üks terviklik lahendus. On kahju, et Keskkonnaamet ei kaasanud Muinsuskaitseametit veeloa menetlusse ega arutanud looduse, kultuuripärandi ning põhiõiguste ja -vabaduste pinevuskohti koostöös. Kahetsusväärne oleks aga olukord, kus omanik satub kahe riigiasutuse vahelise vaidluse keskmesse, kui Keskkonnaamet nõuab talt sanktsiooni ähvardusel paisu osalist lammutamist, kuid Muinsuskaitseamet keelab seda teha omakorda oma sanktsiooni ähvardusel. Nii on juba varem juhtunud Hellenurme veski paisu puhul.²

Küsimuse juures tuleb ühtlasi silmas pidada, et praeguseks on Jägala jõgi rohkem kui sada aastat olnud kaladele avatud merest paisuni 1,5 km ning ilma paisuta oleks ala vaid mõni kilomeeter pikem, seda kuni Jägala joani kui loodusliku tõkkeni, millest edasi lõhed ei pääse. Sellises seisundis arvati Jägala jõgi 2004. aastal Natura 2000 koosseisu koos kohustusega säilitada olemasolev looduslik seisukord ning seda edaspidi mitte halvendada. Seda kohustust on täidetud.

Vabariigi Valitsus otsustas oma 03.06.2022 korralduses nr 163 „Nõusolek tegevusloa andmiseks Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmisel“, et Linnamäe paisul vee paisutamine ja hüdroenergia kasutamine on jätkuv tegevus, mis sai alguse enne Natura ala loomist, ning hoolimata tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on tegevus alternatiivsete lahenduste puudumisel vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel. Sellega nõustub Vabariigi Valitsus tegevusloa andmisega Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmisel. Tegevusloa andmise otsuse teeb ja loa tingimused, sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab Keskkonnaamet.³

Valitsuse 03.06.2022 korraldus nr 163 on eelhaldusakt 04.10.2012 esitatud veeloa taotluse lahendamise haldusmenetluses, millega on õiguslikult siduvalt kindlaks määratud, et:

- tegevusel on ebasoodne mõju Natura 2000 võrgustiku alale,
- puuduvad alternatiivsed lahendused, kuid
- tegevus on vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel.

² „Vesiveski omanik on seega olukorras, kus õiguspäraselt käituda ei ole võimalik. Võimalik on üksnes seadust rikkuda, valida on Veeseaduse § 17 lõike 4 ja Muinsuskaitseaduse § 5 rikkumise vahel,“ kirjutas õiguskantsler Ülle Madise 2015. aastal Riigikogule (01.12.2015 nr 6-1/150972/1505349). „Riik ei tohi inimest sellisesse olukorda panna“, rõhutab õiguskantsler.“, <https://www.oiguskantsler.ee/et/%C3%B5iguskantsler-%C3%BClle-madise-riik-ei-tohi-sundida-inimest-seadust-rikkuma>

³ Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldus nr 163 „Nõusolek tegevusloa andmiseks Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmisel“, RT III, 07.06.2022, 5.

Seega valitsus hindas, kaalus ja otsustas 03.06.2022 KeA asemel, et konkreetset juhul ehk Linnamäe hüdroelektrijaamale veeloa andmise haldusmenetluses kaalub kultuuriväärtus üle looduskaitse väärtuse ning seetõttu ei esine Natura 2000 keskkonnakaitselist põhjust ega õigustust veeloa andmisest keelduda. Valitsuse 03.06.2022 korralduse alusel oli ja on KeA-l kohustus kontrollida taotluse vastavust muude nõuete täitmisele + seada kohased hüvitusmeetmed (asendusmeetmed).

Samas 05.04.2024 veeloa otsuse eelnõust nähtub, et KeA ei ole valitsuse antud eelhaldusakti kohustusi täitnud, vaid on neid eiranud; hinnanud juba hinnatud asjaolusid ise uuesti, kaalunud uuesti ka asjassepuutuvaid huvisid ja argumente ning jõudnud valitsuse otsusest erinevatele järeldustele. HMS § 60 lg 2 järgi on eelhaldusakt kohustuslik kõikidele, sh haldus- ja riigiorganitele. Seetõttu pole eelkirjeldatu lubatav ning tuleb tervikuna KeA otsuse eelnõust välja jätta. KeA arutelud veeloa eelnõus teemal, et tegevusel on keskkonnale kahjulik mõju ning esinevad/puuduvad alternatiivid, on ainetud, sest nendes küsimustes on valitsuse otsused olemas. Nii tuleb välja jätta mh veeloa eelnõu p 3.3.5.3. seisukoht: „Keskkonnaamet on seisukohal, et kuigi muinsuskaitse aspektist esineb küll avalik huvi, ei kaalu see üle keskkonnakaitselist aspekti“. See on vastuolus valitsuse 03.06.2022 eelhaldusaktiga. Valitsuse otsustatu osas KeA-l kaalutusõigust enam ei ole.

05.04.2024 haldusakti eelnõust ei nähtu, et KeA oleks täitnud valitsuse 03.06.2022 korralduse kohustusi ehk 1) kontrollinud taotluse vastavust kõikidele muudele VeeS, KeÜS ja KeHJS nõuetele, ega 2) määranud kindlaks kohaseid hüvitusmeetmeid. KeA haldusakti eelnõu ei vasta haldusakti õiguspärasuse eeldustele.

Käesolevale kirjale on lisatud Kultuuriministeeriumi analüüs KeA 05.04.2024 haldusakti eelnõule, mis käesoleva arvamuse osaks.

Kõikides KeA Linnamäe HEJ, paisu ja paisutust puudutavates tegevustes tuleb arvestada ka kultuuriväärtustega, seetõttu palume arvamuses toodud seisukohti veeloa otsuses arvestada. Ühtlasi soovime olla kaasatud muude Linnamäe HEJ, paisu ja paisutust puudutavate küsimuste lahendamisse. Palume Kultuuriministeeriumi ja Muinsuskaitseametit kaasata ka kõikidesse teistesse KeA menetlustesse, mis puudutavad töid ja tegevusi kultuuriväärtuslikel objektidel, millele on MuKSi alusel määratud riiklik kaitse.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kristiina Alliksaar
kantsler

(allkirjastatud digitaalselt)

Marilin Mihkelson
muinsuskaitseameti peadirektor

Teadmiseks/sama:
Wooluvabrik OÜ

Lisa: analüüs

Helen Kranich 628 2231; Helen.Kranich@kul.ee
Kaire Tooming 524 9669, kaire.tooming@muinsuskaitseamet.ee